

Nilüfer Kuruyazıcı
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı

Deutsch-Türkischer Übersetzerpreis / Almancadan Türkçeye Çeviri Ödülü Tarabya / İstanbul, 31.10.2011

Übersetzerpreis Tarabya / Tarabya Çeviri Ödülü'nün ikincisi bu yıl 31.10. tarihinde saat 18.00 de Aya İrini'de yapılan bir törenle sahiplerini buldu. Düzenlenmesini İstanbul Goethe Enstitüsü'nün üstlendiği tören, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürü Prof. Dr. Onur Bilge Kula'nın hoş geldiniz konuşmasıyla başladı, Robert Bosch Stiftung ve Almanya Dışişleri Bakanlığı adına iki açılış konuşmasıyla sürdü. Ardından kutlama konuşmalarına ve ödüllerin verilmesine geçildi.

Ödüller iki bölümden oluşuyordu: Birinci bölümde Türkçeden Almancaya çeviri büyük ödülü, yaptığı çevirileriyle Gerhard Meier'e verildi. 1957 Almanya doğumlu Meier, Münih Üniversitesinde Roman Dilleri ve Germanistik okumuş, Fransızca ve İtalyanca çevirmenlik eğitimi almış ve daha sonra Türkçe öğrenmiş bir çevirmen. Amin Malouf ve Jules Verne çevirilerinin yanı sıra Türkçeden de Hasan Ali Toptaş, Orhan Pamuk (*Istanbul, Masumiyet Müzesi*), Ahmet Hamdi Tanpınar ve Murat Uyrukulak çevirileri var. Teşvik Ödülü ise, Aslı Erdoğan, Ayşe Kulin, Leyla Erbil, Sevim Ak'dan Almancaya yaptıkları ortak çevirileriyle Angelika Hoch ve Angelika Gillitz-Acar'a verildi. Ödüllerin ikinci bölümünü, Almancadan Türkçeye çeviri yapan çevirmenlere verilecek büyük ödül, teşvik ödülü ve Almanya'da bir süre çalışma bursu oluşturuyordu. Antje Contius, Dr. Murat Gülsoy, Ahmet Cemal, Claudia Hahn-Raabe ve Prof. Dr. Zeynep Sayın'dan oluşan jüri, büyük ödüle Kamuran Şipal'i layık görmüştü, Teşvik ödülünü Nafer Ermiş, çalışma bursunu ise Şeyda Öztürk kazanmıştı. Tören, iki kutlama konuşması ve adayların teşekkür konuşmalarının ardından müzik dinletisi ve bir resepsiyonla sona erdi.

Bunun gibi ödül törenlerinin en önemli bölümünü, ödül kazanan adaylar için yapılacak kutlama konuşmaları oluşturuyor. Latince 'laudare – övmek' sözcüğünden türetilerek *Laudatio* adı verilen kutlama – övme konuşmaları Batı kültüründe her türlü jübile, ödül töreni, doğum günü, düğünlerde olduğu gibi cenaze tönenlerinde de önemli bir yer tutuyor. İlgili kişileri iyi tanıyan, kendi

konusunda tanınmış kişilerin yaptığı, biraz da kişisel konuşmalar bunlar. Almancadan Türkçeye çeviri ödülü için bu konuşmayı beş kişilik jüri üyelerinden, Hamburg Üniversitesinden Türkolog Dr. Catharina Dufft üstlenmişti. Türkçeden Almancaya Çeviri Ödülünü kazanan her üç adayı tanıtma ve kutlama konuşması ise Anabilim dalımızla yakın ilişkileri de düşünülerek Goethe Enstitüsü tarafından bana teklif edilmişti. Özellikle ömür boyu yaptığı çevirileriyle büyük ödüle layık görülen Kamuran Şipal'in kişiliğini ve çalışmalarını ayrıntılı olarak vermeye çalıştığım 'Laudatio' konuşmamın tam metnini aşağıda vermek istiyorum:

Kamuran Şipal, Nafer Ermiş, Şeyda Öztürk için Kutlama Konuşması (Laudatio auf die Preisträger)

Kültür ve Turizm Bakanlığının, Almanya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği içerisinde oluşturduğu *Türk-Alman / Alman-Türk Tarabya Çeviri Ödülleri*'nin ödül töreni için buluştuk burada. Türkiye çeviri tarihi içinde önemli bir yer tutmaya aday olan bu ödüllerin birincisi geçtiğimiz yıl verilmişti. Şimdi de ikincisini kazanan çevirmenlerimizin heyecanlarını paylaşmak, onları kutlamak için buradayız. Böyle bir etkinlik için Aya İrini gibi kutsal bir mekânda buluşmak başlı başına heyecan verici bir olay. Çoğu kültürlerarası buluşmaya, çeşitli konserlere ev sahipliği yapan bu tarihsel mekânda bir ödül töreni için buluşmak da verilecek ödüllerin değerini arttırıyor kanımca.

Almancadan Türkçeye yaptığı çevirileriyle bu yılın büyük çeviri ödülünü ve 'yeni nesil teşvik ödülünü' almaya hak kazanan, farklı kuşaklardan üç çevirmenimizi sizlere tanıtma görevi bana teklif edildiğinde bunu sevinerek kabul ettim. Çünkü onlar gibi çeviri yaparak olmasa da, ben de Alman dili ve edebiyatına ve Türk-Alman kültürel ilişkilerine hizmet etmiş birisi olarak onlarla aramda bir yakınlık bulabiliyorum. Bu yılın jüri değerlendirmesinde, yaptığı tüm çevirileri göz önünde bulundurularak büyük ödüle layık görülen Kamuran Şipal, çeviri uğraşına yaşam boyu gönül vermiş, hatta belki çeviri yapmayı bir yaşama biçimine dönüştürmüş kıdemli bir yazar / çevirmenimiz. "Yeni Nesil Teşvik Ödülü"nü alan Nafer Ermiş ise henüz kariyerinin başında, ama aynı yola baş koymuş, ayrıca bir dönem Alman Dili ve Edebiyatında yüksek lisans öğrencim olmasından gurur duyduğum genç bir çevirmenimiz. Daha yolun başında olan, Şeyda Öztürk ise Berlin'de bir süre yaşayıp çalışması için aldığı bursla özendirilmeye hak kazanmış.

Günümüzde artık edebiyat çevirisi Türk edebiyatından başka bir dile, ya da yabancı bir dilden Türkçeye yapılan çevirilerle, ülkelerarası edebiyat arenasında okurları başka edebiyatlarla buluşturma işlevini yaygın bir biçimde yerine getiriyor. Çeviri okuru için zaman, ülke ve dil engelleri ortadan kalkıyor, tanımadığı edebiyatlardan yapılan çevirileri okurken yeni dünyalara açılıyor,

daha önce tanımadığı farklı kültürleri tanımaya başlıyor. Çünkü edebiyat çevirisi kültürel bir olgudur, yeni kültür alanlarına açılmanın yoludur. Ya da Akşit Göktürk'ün sözleriyle, “Tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir.” Edebiyat çevirisinin misyonu ise, kültürler arasında iletişim sağlamaktır. Başka bir deyişle, çeviri etkinliği iki kültürün karşılaşmasıdır. Bunun yanı sıra çevrilen dili ve edebiyatı, farklı bir edebiyat geleneğinden gelen bir okur kitlesine ulaştırmak demektir.

Çevirmen ise iki kültür arasında bir aracıdır, bir danışmandır, bir kültür elçisidir. Çevireceği dili ve edebiyatı derinlemesine tanıması gerektiği kadar çevireceği dile ve kültüre de egemen olmak zorundadır. Yani çevirmen çok dilli, çok kültürlü bir kimlikle çıkacaktır okur karşısına.

Bir yandan da çevireceği yazarla çevirdiği dilin okurunu buluşturan bir aracıdır çevirmen. Edebiyat metninin ancak okurun yaratıcı okumasıyla anlam kazandığını düşünürsek, farklı dillerin okurlarınca okunması o metne yeni anlamlar katacak, yazar – okur ilişkisini değişik bir yönden bütünleyecektir. Metin, çevrilen dilin okurlarına yeni dünyalar açacağı gibi o okur da okuduğu bu yapıta farklı bir pencereden bakacaktır. Örneğin Almanca yazan Kafka'nın yalnız Almanca okunduğunu düşünmek bile istemeyiz. Çünkü böyle bir olasılık yapıtlarının içerdiği geniş anlamları kısıtlayacak, halbuki başka dillere çevrilmeleri onlara yeni anlamlar katacak, farklı boyutlara taşıyacaktır.

Çeviri eylemi bir yerde sınırların aşılması, ülkeler, diller arası bağlantı kurulması ve dolayısıyla edebiyat yapıtlarının dünya edebiyatı içinde yerlerini alması da demektir. İşte edebiyat çevirmenini de bu yolu açan, edebiyat yapıtlarını dil ve ülke sınırları dışına taşıyan, kültürler arası iletişimi sağlayan kişi olarak görüyorum. Dolayısıyla çevirmenlerimiz olmadan, Almanca bilmeyen Türk okurunun Alman edebiyatını birinci elden okuma olanağı olmayacaktı. Türk-Alman kültür ilişkileri tarih boyunca süregelmiş gerçi, ama iki ulusun birbirine yaklaşması ancak birbirlerinin edebiyatlarını okumakla olmuştur. Bu düşünce doğrultusunda yurdumuzda Cumhuriyet döneminde Hasan Ali Yücel'in klasik edebiyatlar çeviri dizisini oluşturma girişimiyle hayata geçirilen çeviri etkinliği daha sonra çevirmenlerin bireysel çabalarıyla gelişti. Yabancı dil bilenlerin artmasıyla Rusça, İngilizce, Almanca, Fransızcadan yapılan çeviriler günümüze kadar giderek çoğaldı ve Türk okurlar dünya edebiyatına açıldı.

İşte, bu açılımdaki önemli katkısından dolayı büyük ödülü alan Kamuran Şipal, 1926 Adana doğumlu. Pertevniyal lisesinde okuduktan sonra 1955 de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi'ni bitirmiş. Aynı bölümde iki yıl hocalık yaptıktan sonra da Almanya'ya gitmek için ayrılmış. Onun

arkasından 1961de ben öğrenci oldum aynı bölümde, sonra da hocalık bayrağını ondan devraldım. Ama kendisiyle bugüne kadar yollarımız kesişmedi. Kamuran Şipal eğitim hayatından ayrıldıysa da Almancayı ve edebiyatı terk etmez, yazarlıkla çevirmenliği birlikte yürüteceği, Alman edebiyatına adanmış bir yaşama biçimi seçer. Çağdaş Alman edebiyatı ve kültürünün, onu iyi tanıyan bir Germanist tarafından, başka diller üzerinden değil, birinci elden, doğrudan Almancadan Türkçeye aktarılması önemli bir olay. Kamuran Şipal adı, Alman edebiyatıyla ilgilenen herkesin bildiği, bugünkü deyimiyle artık markalaşmış bir ad. Gerçekten de çevirdiği yazarların çokluğuna ve çevirilerinin sayısına baktığımızda bu çalışmalara saygı duymak gerekiyor. Bugünden yola çıkarsak, 2011 yılının Kamuran Şipal’in edebiyat yaşamında önemli bir yer aldığını görüyoruz: Haziran 2011’de *Sırrımsın Sırdaşımsın* romanıyla 40. *Orhan Kemal Roman Ödülü*’nü aldı, ardından Ekim 2011’de yaşam boyu çeviri ödülü diyebileceğim *Tarabya Çeviri Ödülü*’nü aldı. Böylece Şipal’in iki uğraş alanı, romancılığı ve çevirmenliği aynı yıl içinde değerlendirilmiş oldu. Öykü yazarlığı ise ellili yıllarda aldığı *TDK Öykü Ödülü ve Sait Faik Hikâye Armağanı* ile değerlendirilmiş zaten.

Kamuran Şipal’i çevirmen olarak izlemek için çok gerilere gitmemiz gerekiyor. Kitap rafımda bulabildiğim en eski çevirisi 1965 tarihli, Wolfgang Borchert öyküleri *Bu Salı*. Ardından 1966 yılında Kafka’dan *Şato* çevirisini görüyorum. “Bizim kuşak Kamuran Şipal’i önce Kafka çevirileriyle tanıdı” diyor Selim İleri. Onun yaptığı Kafka çevirileri bugün farklı çevirmenler tarafından birkaç kez daha çevrilmiş de olsa Türk okurları için Kafka adı Kamuran Şipal’le özdeşleşmiştir. Her yapılan yeni çeviri ise getirdiği farklılıklarla okurların Kafka’yı değişik biçimlerde okumalarına ve tartışmalarına yardımcı olmuştur. Bu tartışma ortamının ilk adımını oluşturan, Kafka’yı Türkçeye getiren de işte Kamuran Şipal’in Kafka çevirileridir. Gerçekten de *Dava, Değişim, Kayıp* adıyla *Amerika, Milena’ya Mektuplar, Babama Mektup, Günlükler, Taşra’da Dügün Hazırlıkları ve Bütün Öyküler*’i değişik zamanlarda çevirmiştir Kamuran Şipal. Ama yalnız Kafka mı çevirmiş? Hermann Hesse çevirileri de var: *Boncuk Oyunu, Bozkırkurdu, Sidharta, Çarklar Arasında, Narzis ve Goldmund* bunlardan bazıları. Öbür yandan *Genç Bir Şaire Mektuplar*’la başlayan ve 2011de daha önce yapılmış altmış yedi öykü çevirisinin *Bütün Öyküler* adı altında toplandığı Rilke çevirileri. Üzerinde yoğunlaştığı bir başka büyük yazar da Günter Grass: 1972de Grass’ı dünya edebiyatına tanıtan ilk büyük romanı *Teneke Trampet*’i çeviriyor, daha sonraki yıllarda ise *Dişi Fare*’yi. Bunların dışında *Tonio Kröger ve Tristan* anlatılarıyla Thomas Mann, *Epik Tiyatro* ile

Brecht, *Marakeş'te Sesler*'le Canetti, *Otuzuncu Yaş* öyküsüyle Ingeborg Bachmann.

Görüldüğü gibi Kamuran Şipal, çevirileri ile 20.yüzyıl Alman edebiyatının bir kesitini vermiş Türk okurlara, hem de sistemli bir şekilde, ele aldığı yazarın farklı yapıtlarını çevirerek o yazarın edebi kimliğini bütünleştirerek. Sanki Almanca bilmeyen öğrencilerine çağdaş Alman edebiyatını anlatırken onları ezberciliğe yönelteceğine, anlattığı her yazarı birinci elden, kendi yapıtlarını okuyarak tanımalarını özendirmek ister gibi bir tutum görüyorum bunun arkasında.

Yukarda özetlediğim adlarla da bitmiyor Kamuran Şipal'in çeviri uğraşı. İki önemli ilgi alanını daha eklemeyen edemiyoruz: Freud'dan yaptığı psikanaliz ve kitle psikoloji alanına yönelik çevirileri; Adler'den yaptığı *Yaşama Sanatı*, *Çocuk Eğitimi*, *Sorunlu Okul Çocuğu* adlı çeviriler; 20.yüzyılın ilk yarısında yaşamış İsviçreli yazar ve eğitimci Hans Zulliger'den yaptığı çocukta ruhsal bozukluklar ve korkularla ilgili çevirileri. Ve bu kuramsal arka plan önünde çocukların yanı sıra büyüklere de sunduğu masal derlemeleri: *Eskimo Masalları*, *Çin Masalları*, *Mısır Masalları*, *Moğol Masalları*. Bir de bence en önemlisi, çocuklarımıza kazandırdığı dünyaca ünlü Alman masalları, dört cilt olarak yayımlanan *Grimm Masalları*.

Seksen beş yıllık bir yaşamı bir çevirmen bilmem bundan iyi nasıl değerlendirilebilirdi?

Gelelim *Yeni Nesil Teşvik Ödülü*'nü alan çevirmenimiz Nafer Ermiş'e. 1964 doğumlu Ermiş çevirmenliğinin yanı sıra yazar ve editör olarak çıkıyor karşımıza. Siyasal Bilgiler'i bitirdikten sonra 1990'da Almanya'ya giderek Bremen'de Alman dili ve edebiyatı ile kültür bilimi okuduktan sonra 2000 yılında Türkiye'ye dönüyor. Çevirmenlik uğraşı ise 2004 yılında bir Stefan Zweig çevirisiyle başlıyor. Bir yandan da editörlük yaparak çeviri ve edebiyat dünyasına giriyor. Yaptığı çevirilere baktığımızda daha çok 1950 sonrası İsveç, Norveç, Hollanda, Avusturya ve Almanya doğumlu genç yazarlarda odaklaştığını görüyoruz. Ayrıca Brecht'den *Günlükler*, Klaus Mann'dan *Çağının Çocuğu*, Ransmayr'dan *Uçan Dağ* gibi çevirileri var. Kafka'nın ilk önce Kamuran Şipal tarafından *Değişim* adıyla çevrilen anlatısını bir kez de Nafer Ermiş çeviriyor *Dönüşüm* adıyla. Ama bunların yanı sıra iki çevirisini vurgulamak istiyorum: Almanca yazar Türkiye kökenli yazarlardan Yade Kara'dan 2004'de çevirdiği ilk romanı *Selam Berlin* ve Feridun Zaimoğlu'dan 2010'da çevirdiği *Aşk Yanığı* adlı romanı. Giderek Almanca edebiyat içinde adlarını duyuran Almanyalı Türk yazarların Türk okurlara tanıtılması açısından önemli bir seçim Nafer Ermiş'in bu iki çevirisi. 2004'de başladığı çevirmenlik çalışmalarını 2006, 2007, 2009 ve 2010 yıllarında yoğun bir şekilde sürdüren

Nafer Ermiş'i geleceğin başarılı çevirmenleri arasında göreceğimizden emin olan ödül jürimiz yerinde bir seçimle *Yeni Nesil Teşvik Ödülü* ile yüreklendirmek istemiş onu.

Gene teşvik ödülüyle ödüllendirilen ikinci çevirmenimiz Şeyda Öztürk 1972 İstanbul doğumlu. Boğaziçi Üniversitesi'nde felsefe, Viyana üniversitesinde de felsefe ve İngiliz dili ve edebiyatı eğitimi gördükten sonra Almanca ve İngilizceden çeviriler yapmaya başlıyor. Çevirmenliğe adımını, 7-10 yaş grubu çocuklar için yaptığı *Acar* hafife dizisi çevirileri ile atıyor. Adorno'dan çevirdiği, *Rüya Kayıtları* ile gelecek vadeden genç bir çevirmenimiz. Çevirinin yanı sıra da Yapı ve Kredi Yayınları Cogito Dizisinde sürdürdüğü editörlük de Şeyda Öztürk'ün yayıncılık piyasası içinde yerini sağlamlayan bir uğraş. Kendisine teşvik için verilen 'bir ay Berlin'de çalışmalarını sürdürme' bursunun da Şeyda Öztürk'ün gelecekte başarılı bir çevirmen olarak adını duyurmasında katkısı olacağını ümit ediyoruz.

Eğer bugün Avrupa'da sınırların kalkmasından, Avrupa Birliği'nden ya da küreselleşmeden, kültürlerarası bir diyalogdan söz ediyorsak, sınırlar ötesi bu yeni oluşumda çevirmenin önemini de vurgulamamız gerekiyor. Çevirmenin ödüllendirilmesi ise bu bilincin sevindirici bir parçası. Kültür Bakanlığımız ve Alman Dışişleri bakanlığı olsun, Robert Bosch ya da Fischer gibi Alman vakıfları olsun, işbirliği içinde kültürlerarası diyalogu destekliyorlarsa işte *Tarabya Çeviri ödülleri* ve onu kazanan tüm çevirmenleri bunun bir göstergesi olarak alkışlamak istiyorum.